

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ПОПОВА Інна Вадимівна

УДК1:37]:504 (043.3)

**ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА ЕКОБЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ
ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

09.00.10 – філософія освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філософських наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік НАПН України
Андрущенко Віктор Петрович,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, ректор.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Берегова Галина Дмитрівна,
Херсонський державний аграрний університет, завідувач кафедри філософії і соціально-гуманітарних дисциплін;

доктор філософських наук, доцент
Бойко Анжела Іванівна,
Черкаський державний технологічний університет, завідувач кафедри філософії;

доктор філософських наук, доцент
Семенюк Наталія Вікторівна,
Хмельницький національний університет, професор кафедри екології.

Захист відбудеться 31 травня 2016 року о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.16 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 28 квітня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. П. Кивлюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. *По-перше*, екологічна проблематика у сучасному світі постає як вкрай важлива, що потребує концентрації науково-теоретичних і практичних зусиль для вирішення її нагальних проблем. Природне середовище є найбільш важливим ресурсом існування людини у глобалізованому суспільстві, в якому поглиблюється планетарна екологічна криза, близька до катастрофи, яка примушує уряди всіх країн терміново і адекватно реагувати на її виклики. *По-друге*, в сучасному світі, на жаль, з'явилися ряд негативних загальносвітових соціальних тенденцій, основним джерелом яких є перемога і зміцнення в глобальному масштабі філософії споживацтва, гонитва за прибутком та задоволення потреб як головних критеріїв «розвитку», не дивлячись на зростання екологічної кризи і перспективу вичерпання природних ресурсів. Статистика засвідчує, що майже 10% території України перебуває у стані глибокої екологічної кризи, що загрожують здоров'ю і життю людей; ситуація на Південно-Східних територіях України загострює екологічну проблематику, так як нищиться природне та соціокультурне середовища, які стають непридатними для життя людей. В цих умовах екологічна безпека не може розглядатись як питання другого чи третього плану, тому потребує негайного втручання. *По-третьє*, для вирішення проблем екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, чинників його розвитку слід сприяти оптимізації цих процесів, що потребує формування освітньої парадигми екобезпечного сталого розвитку та екологізації освіти як головного соціального завдання сучасності. *По-четверте* актуальність теми обумовлена тією обставиною, що сфері освіти належить визначальна роль в процесі побудови екобезпечного суспільства трансформаційного суспільства, оскільки освіта закладає не лише професійні навички, але й основи аксіології і праксеології, етичні та духовні основи. *По-п'яте*, актуальним є дослідження не лише адаптації системи освіти власне як соціального інституту до проблем глобалізованого світу, але і як одного з основних чинників забезпечення сталого розвитку суспільства, його адаптації до змін, що відбуваються. *По-шосте*, має відбутися революція в свідомості мільйонів людей, що потребує з необхідністю формування екологічної культури, екологічної свідомості, екологічного мислення, соціально-відповідальної поведінки як керівників, так кожного громадянина, що відтворює екологічну відповідальність як сукупність ментальних і когнітивних програм поведінки і мислення. *По-сьоме*, актуальним є компаративний аналіз національних та міжнародних освітніх стандартів екобезпечного розвитку, імплементація зарубіжного досвіду у вітчизняний освітній простір та організаційно-правові засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, так як будь-яка затримка, затягування чи відсторонення від екологічної проблематики загрожує незворотними процесами. Все це обумовлює особливу актуальність соціально-філософського дискурсу освіти як чинника забезпечення сталого розвитку суспільства,

побудови моделі даного процесу, дослідження концептуальних уявлень про освіту як в глобальному масштабі, так і на рівні окремо взятої країни.

Ступінь наукового опрацювання проблеми. Стан розробки освітньої парадигми екобезпечного розвитку знайшов своє відображення у філософсько-методологічних дослідженнях, розпочинаючи з аналізу екології як науки природничого циклу, яка вивчає взаємозв'язки організмів та їх угруповань з довкіллям, зміну цих зв'язків внаслідок зростаючого техногенного впливу на всі сегменти біосфери.

Перший напрямок робіт – аналіз екологічної проблематики, що досліджується, сягає творів таких знаменитих природодослідників, як Ж. Бюффон («Природна історія»), Ч. Дарвін («Подорож натураліста навколо світу»), О. Гумбольдт (кліматологія), Е. Геккель (вперше водить поняття «екологія»), К. Лінней («Економія природи»), К. Мебіус («біоценоз»), К. Тімірязєв («біономія») та інші, які обґрунтували потребу пріоритетної підтримки екологічної стабільності біосфери як глобальної екосистеми. У ХІХ столітті питаннями екології займалися такі відомі вчені, як: М. Вебер («Людство та екологічний імператив»), В. Вернадський («Біосфера»), В. Едвардс («Вплив фізичних агентів на життя»), Ж. Ламарк («Філософія зоології») та інші.

Другий напрямок – аналіз проблем освітньої парадигми екобезпечного розвитку, пов'язаний з початком ХХ століття, проблематика якої розглядалася у працях П. Дювіньо («Екологічний синтез»), Р. Дажо («Основи екології»), Ю. Одум («Екологія»), А. Тенслі (вперше з'являється поняття «екосистема»). Аналіз екологічної проблематики, загострення якої являє загрозу існування людства, пришвидшили діячі так званого «Римського клубу». У. Беренс, Е. Вайцеккер, Е. Ласло, Д. Мідоуз, М. Месарович, Е. Пестель, А. Печчеї, Я. Тінбенген, Дж.Форрестер та інші, які підкреслювали, що невідповідальне ставлення до проблем екологічної безпеки може обернутись катастрофою, яка приведе до розпаду і ліквідації людської цивілізації як такої. У своїх працях вони сформуливали сучасну екологічну парадигму розвитку людства.

Третій напрямок – аналіз освітніх аспектів у структурі екобезпечного розвитку суспільства як конкретних соціокультурних, гуманістичних та освітніх проектів, представлених у філософських працях Т. Андрущенко, А. Абрамової, Г. Берегова, А. Бойко, Н. Бугайової, М. Бургіна, В. Вашкевича, В.Воронкової, Е. Герасимової, О. Джури, Д. Дзвінчука, О. Кивлюк, С. Клепка, Н. Кочубей, С. Крилової, С. Куцепал, Н. Лавриченка, М. Левшина, В. Покася, І. Предборської, Т. Розової, О. Удода, В. Сластьоніна, І. Суботіної, А. Ярошенко та інших.

Четвертий напрямок робіт – аналіз проблематики екобезпечного розвитку в контексті етичного та аксіологічного напрямів, якою у певний часовий період займалися наступні вчені, зокрема: К. Апель, Е. Агаці, М. Бауер, З. Бауман, Е. Вілсон, О. Гомілко, В. Гончаров, М. Каган, М. Кисельов, С. Кримський, А. Маслоу, Д. Мідоуз, О. Молотова, С. Морозов, Й.Рандерс, А. Урсул, А. Фомічев та інші.

П'ятий напрямок робіт, завдяки яким відбувся конструктивний пошук методів та засобів вирішення проблем екологічної небезпеки, це роботи таких вчених, як В. Акоп'ян, Н. Александрович, В. Андрущенко, Л. Большак, О. Варго, Т. Гардашук, Г. Губенко, В. Крисаченко, І. Лесников, О. Лукаш, Г. Науменко, Н. Семенюк, Г. Таран, А. Толстоухов, М. Хілько, В. Онопрієнко, Т. Черноштан, Г. Ярчук, Л. Юрченко та інші.

Разом з тим, не зважаючи на досить помітну кількість наукових публікацій, не всі аспекти, пов'язані з розумінням гостроти екологічної небезпеки, засобів та можливостей її вирішення, зміцнення екологічної безпеки громадян, досліджені достатньо повно. Існує низка проблем, які потребують додаткового вивчення. До них, зокрема, відносяться теоретико-методологічні засади дослідження філософії екобезпечного розвитку (поняття «екобезпечного розвитку суспільства»), глибина і структура загроз нинішньої екологічної ситуації у світі і в Україні, людський фактор екобезпечного розвитку, політика екобезпечного розвитку в українському суспільстві тощо). Формування у особистості (і у суспільства загалом) свідомості, компетентності, культури здійснення власної екобезпечної життєдіяльності першочерговим і невідкладним завданням сучасного екобезпечного розвитку. Враховуючи актуальність та недостатньо повну її розробленість, авторка обрала у якості предмета самостійного дослідження вплив освітньої парадигми на реалізацію екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Філософські засади єдності гуманітарних, природничих і технічних завдань в освіті сучасного вчителя» (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України №732 від 27 жовтня 2006 р. та входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт НПУ імені М.П. Драгоманова, що затверджено рішенням Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 5 від 22 грудня 2006 р.).

Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 3 від 24 жовтня 2013 року).

Мета дисертаційного дослідження полягає в концептуалізації освітньої парадигми екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства.

Зазначена мета зумовила необхідність розв'язання **таких завдань**:

- здійснити експлікацію екологічної проблематики трансформаційного суспільства у ретроспективі філософського дискурсу;
- проаналізувати чинники детермінації трансформаційного суспільства та розробити понятійно-категоріальний апарат трансформаційного суспільства як середовища екобезпечного сталого розвитку;
- визначити методологічні засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства;

- виявити специфіку екологічної проблематики в індустріальному суспільстві та її вплив на формування освітньої парадигми екобезпечного розвитку;

- розкрити місце і роль екологізації освітнього процесу як головне завдання модернізації освіти XXI століття;

- з'ясувати міжнародні виміри стратегії освіти сталого розвитку суспільства в контексті екологічної політики та здійснити компаративний аналіз міжнародних та національних освітніх стандартів екобезпечного сталого розвитку у напрямі гармонізації відносин «людина-природа»;

- проаналізувати екологічні стандарти як необхідну умову імплементації зарубіжного досвіду освіти екобезпечного розвитку у вітчизняний освітній простір;

- обґрунтувати значення екологічної освіти для процесу формування культури екобезпечного сталого розвитку трансформаційного суспільства та виявити місце і роль екологічного виховання в системі освітньої діяльності як чинника цивілізаційного розвитку суспільства;

- визначити напрями формування екологічної культури як чинника екобезпечного сталого розвитку на основі принципів коеволюції (ноосфери);

- сформувати механізми інформаційного забезпечення та управління процесами екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства;

- сформувати інструменти державного регулювання екобезпечного розвитку України як організаційно-правової засади формування екологічної відповідальності;

- розкрити суть екологічного права та його роль в екобезпечному розвитку морально-аксіологічного підґрунтя трансформаційного суспільства та умови подолання екологічних криз як праксеологічної засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства;

- розробити напрями модернізації парадигми екологічної освіти України як основи державної екобезпечної політики трансформаційного суспільства.

Об'єкт дослідження – освітня парадигма екобезпечного розвитку як динамічний процес.

Предмет дослідження – вплив освітньої парадигми на реалізацію екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства.

Методологія дослідження. Специфіка дослідження визначила необхідність використання теоретичних конкретних методів дослідження: аналізу та синтезу, абстрагування, порівняння та зіставлення, а також інтерпретації, узагальнення та концептуалізації. В основу даного дослідження покладені принципи об'єктивності та цілісності, історизму та розвитку, системності та інші. При написання дисертації автором використані комплексні методи дослідження, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів, їх практичну спрямованість. Крім того, для з'ясування специфіки постановки окремих питань в дисертації використано: діалектичний метод; історичний метод; метод системного та компаративного аналізу. Частково нами використовувались і такі методи як структурно-функціональний,

аналітико-прогностичний, герменевтики, міждисциплінарного підходу та інші. Застосування зазначених методів дослідження дозволило цілісно і ґрунтовно розкрити досліджувану проблематику в контексті історичної та соціокультурної еволюції, у взаємозв'язку концептуальних засад, принципів та чинників, засобами теоретичного системного аналізу суперечностей та моделей перспективного розвитку суспільства. Треба відзначити, що вибір методів пов'язаний і з його безумовним міжпредметним характером, так як для досягнення поставленої мети та реалізації конкретних завдань були використані результати наукового пошуку, отримані не тільки у філософії освіти, а й в соціальній філософії, екології, аксіології, антропології, культурі, педагогіці. Таким чином, філософія освіти виступає як атрибут інтегративного підходу, який у поєднанні з іншими прийомами філософського аналізу уможливорює виявлення провідних чинників концептуалізації освітньої парадигми екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства в контексті взаємопов'язаних суспільних процесів, що визначили необхідність залучення освітніх факторів для осмислення екологічної проблематики в сучасній практичній філософії.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що в ньому концептуалізована освітня парадигма, яка уможливорює реалізацію завдань екобезпечного розвитку сучасного трансформаційного суспільства.

Вперше:

- здійснено експлікацію екологічної проблематики трансформаційного суспільства у ретроспективі філософського дискурсу, яка пов'язана з дослідженням взаємозалежності між людиною, конкретним суспільством і просторово-соціальним середовищем. Усвідомлення загострення екологічного ситуації, як в Україні (східні регіони), так і в світі взагалі, потребує переходу до вирішення нових проблем та завдань життєдіяльності та існування людини. Дослідження екологічної проблематики у філософському дискурсі доводить, що від системи освіти залежать можливості її впливу на духовні та етичні пріоритети держави і особи, що потребує вироблення стратегії стабільного суспільного розвитку та становлення того комплексу ідей та концепцій, що складають основу сучасного розуміння екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства;

- розкрито місце та роль екологізації освітнього процесу як головного завдання модернізації освіти XXI століття у напрямі досягнення екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, в контексті якого екологічна освіта озброює людину необхідними знаннями про особливості взаємодії людини, суспільства і природи, визначає вплив на них антропогенних факторів, що породжують несприятливі наслідки. Сам процес формування екологічної освіти вважається цілеспрямованим за умови реалізації освітніх і виховних екокультурних цілей і завдань. Екологічну культуру визначено як цілісну систему, яка детермінована екологічними знаннями, мисленням, культурою екологічно оправданих вчинків, що

характеризуються ступенем їх перетворення у щоденну норму поведінки та діяльності;

- *обґрунтовано значення екологічної освіти для процесу формування культури екобезпечного сталого розвитку трансформаційного суспільства та виявлено місце і роль екологічного виховання в системі освітньої діяльності як чинника цивілізаційного розвитку суспільства.* Складовими екологічної освіти для процесу формування екобезпечного сталого розвитку трансформаційного суспільства повинні бути: 1) розвиток та підвищення екологічної культури і освіти всіх верств населення. 2) всебічна освіта на базі різних систем світосприйняття та їх раціонального використання в ім'я максимальної самореалізації особистості. 3) закріплення у суспільстві усвідомлення того, що природні багатства не безмежні, а сучасне суспільство не має права жити за рахунок майбутніх поколінь.

- *проаналізовано екологічні стандарти як необхідну умову імплементації зарубіжного досвіду освіти екобезпечного розвитку у вітчизняний освітній простір,* що сприяють формуванню концепції сталого розвитку, націленої на комплексне врахування трьох найважливіших аспектів навколишнього середовища - збереження природи, розвитку суспільства й економіки. Така освіта повинна забезпечити можливість участі кожної людини у вирішенні й попередженні соціо-еколого-економічних проблем;

- *розроблено напрями модернізації парадигми екологічної освіти України як основи державної екобезпечної політики трансформаційного суспільства, в основі якої збалансовано-гуманістичний тип розвитку суспільства з врахуванням інтересів майбутніх поколінь, орієнтація на всебічний розвиток особистості та культивування біосфери, подолання деструкції об'єктів природи, оточуючого середовища та формування управлінських механізмів, які зможуть впливати на виникнення нових ефективних структур стабільного розвитку соціуму.*

Уточнено:

- *методологічні засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства,* націленого на спрямування екологічного розвитку освіти, що уможливило відповідне структурування та систематизацію методів, підходів і принципів, що розкривають зміст, основні завдання, засоби, методи реалізації екологічної освіти через призму дотримання екологічних викликів та вимог сучасності, як складової освітньої парадигми екобезпечного розвитку суспільства та забезпечення екологічної безпеки;

- *напрями формування екологічної культури як чинника екобезпечного сталого розвитку на основі принципів коеволюції (ноосфери),* в контексті яких коеволюційна складова антропоєкологічної освіти актуалізує перегляд ставлення до природи на всіх рівнях управління, змушує змінити стиль діяльності керівників та їх відношення до природи, можливість переоцінки життєвих цінностей та вироблення ноосферних імперативів поведінки, що передбачає нові взаємовідносини людини з природою, соціумом, культурою;

- *чинники детермінації трансформаційного суспільства та розроблено понятійно-категоріальний апарат трансформаційного суспільства як середовища екобезпечного сталого розвитку, в контексті якого трансформаційне суспільство визначено як суспільство докорінних змін, процес набуття суспільством нових рис, які відповідають вимогам часу, перетворення форм і змісту суспільного життя, його інституційної сфери, норм, цінностей, ментальності та інших соціокультурних сторін соціуму. Ядром стійкості суспільства є освіта, що формує духовно-етичні та духовно-моральні цінності, що представляють весь комплекс практичних знань і умінь, включаючи і технології, направлені на забезпечення екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства;*

- *механізм інформаційного забезпечення та управління процесами екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, в основі якого ефективність надання інформації щодо екологічної ситуації, тенденцій її розвитку та відповідних загроз, можливостей та завдань мінімізації та вирішення, що визначається функціонуванням державної системи моніторингу довкілля, та включає: екоінформаційні бази даних, кадастрові системи інформаційного контролю стану природного середовища та природних ресурсів; міжнародні екоінформаційні системи глобальних спостережень за станом окремих підсистем біосфери; геоінформаційні системи управління використання природних ресурсів; екоінформаційні системи забезпечення обґрунтованих управлінських рішень;*

- *інструменти державного регулювання екобезпечного розвитку України як організаційно-правової засади формування екологічної відповідальності, що приводять до сталого розвитку, під яким слід розуміти економічне зростання та недопущення нанесення непоправної шкоди природі – першооснові існування людства, його здорового фізичного і духовного розвитку в довгостроковій перспективі, що і є основою екологічної освіти екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства.*

Отримало подальший розвиток:

- *виявлення специфіки екологічної проблематики в індустріальному суспільстві та її вплив на формування освітньої парадигми екобезпечного розвитку, яка зводиться до того, що сучасна епоха поставила перед освітою принципово нові завдання у зв'язку з тим, що загострення глобальних проблем, які все більше загрожують знищенню людства, потребують суттєвих змін освітньої парадигми екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, що потребує формування нового типу практичного світогляду, який і визначає цю стратегію;*

- *з'ясування міжнародних вимірів стратегії освіти сталого розвитку суспільства в контексті екологічної політики та здійснення компаративного аналізу міжнародних та національних освітніх стандартів екобезпечного сталого розвитку у напрямі гармонізації відносин «людина-суспільство» з огляду на сучасні реалії, пов'язані з глобалізацією й модернізацією освіти, які*

потребують подальшого пошуку концепцій та моделей екобезпечного розвитку та існування суспільства.

- *суть екологічного права та його роль в екобезпечному розвитку морально-аксіологічного підґрунтя трансформаційного суспільства та умови подолання екологічних криз як праксеологічної засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства*, в основі яких вивчення рівня, суперечностей та їх мінімізації у полі нормативно-правового забезпечення екобезпечного розвитку українського суспільства як основи державної екологічної політики. Суттєвий вплив на розвиток екологічного права мають дослідження стану законодавчого регулювання даної сфери суспільних відносин, а також упорядкування екологічного законодавства та його удосконалення.

Теоретичне та практичне значення дослідження визначається тим, що в ньому обґрунтовані чинники, визначені ресурси, запропоновані механізми та технології екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, зокрема українського, відповідно до концептуальної моделі сталого розвитку людства. Автором доведено, що екобезпечний розвиток суспільства досягається в результаті сукупної взаємодії різноманітних життєвих чинників, найбільш вагомими серед яких є: характер способу життя, загальна спрямованість виробництва та споживання, рівень культури особистості, екологічна спрямованість свідомості, зокрема, громадської думки, інформованості людей щодо стану справ у екологічному вимірі, екологічної обізнаності тощо. Людина має достеменно знати не тільки про загальний екологічний стан навколишнього середовища й екологічні загрози, які є або можуть виникнути у перспективі, але й бути компетентною щодо їх застереження та вирішення. Важливим у цьому плані є рівень екологічної спрямованості освіти. У науковому полі важливим є обґрунтування автором екологічних стандартів розвитку освіти трансформаційного суспільства, технологій та напрямів формування культури екобезпечного розвитку засобами освіти, його інформаційного забезпечення. Безпосереднє теоретичне і практичне значення має висновок щодо необхідності забезпечення процесу формування і реалізації екологічної свідомості людей як соціальне завдання. Таке ж значення має проведений в дисертації аналіз нормативно правовий супровід (забезпечення) екологічної освіти та його вдосконалення, а також компаративний аналіз систем екологічної освіти у провідних країнах європейського простору та їх значення для України. Дисертаційне дослідження може бути використаним у навчальному процесі та виховній діяльності, зокрема з метою формування у молоді та студентів екологічної культури. Матеріали дослідження можуть бути використані у спецкурсах для студентів усіх спеціальностей, зокрема «Філософія екології», «Екологія людини», «Екологічна культура», «Екологічна етика», «Екологічне виховання та екологічна освіта», «Екологічна політика», «Екологічна психологія».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійної науково-дослідної роботи автора. Основні положення й висновки дисертації розроблені автором особисто і знайшли відображення у його наукових

публікаціях. Кандидатська дисертація на тему «Обґрунтування ефективних способів гідролізу інуліну цикорію та використання гідролізатів в харчових технологіях» була захищена в 2008 році, її матеріали в тексті дисертації не використовувались.

Апробація дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на засіданні кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, а також доповідалися у виступах на секційних засіданнях низки міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, круглих столів та семінарів, зокрема: Міжнародна науково-практична конференція «Новітні технології, обладнання, безпека та якість харчових продуктів: сьогодення та перспективи» (м. Київ, 2010 р.), X Міжнародна науково-практична конференція «Технології та продукти здорового харчування. Функціональні харчові продукти» (м. Москва, 2012), Міжнародна науково-практична конференція «Освітня політика держави: філософія, методологія, практика» (м. Київ, 2013 р.), VII Міжнародна науково-практична конференція «Педагогіка вищої школи: методологія, теорії, технології» (м. Київ-Ялта, 2013 р.), Міжнародна конференція «Освіта в контексті ціннісних орієнтацій» (м. Кишинів, 2013 р.), «The Second North and East European Congress on Food NEEFood» (м. Київ, 2013 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Ціннісні орієнтації та світоглядні позиції людини в контексті сьогодення» (м. Київ, 2013 р.), Всеукраїнська науково-методична конференція «Виховна робота у ВНЗ - невід'ємна складова підготовки висококваліфікованих фахівців: традиції та новаторство» (м. Київ, 2013 р.), III Міжнародна науково-практична конференція «Наукова еліта у розвитку держав» (м. Київ, 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Оздоровчі харчові продукти та дієтичні добавки: технології, якість та безпека» (м. Київ, 2014 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми хімії та хімічної технології» (м. Київ, 2014 р.), Міжнародна науково-практична конференція «Політика і духовність в умовах глобальних викликів» (м. Київ, 2014 р.), Всеукраїнський науково-методичний семінар «Інноваційні технології в дошкільній освіті України» (м. Київ, 2013-2015 р.), Міжнародна наукова конференція «Імплементация сучасних технологій навчання у навчальний процес» (м. Київ, 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференції «Людиновимірність гармонізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів: наукові досягнення і перспективи» (м. Мелітополь, 2015 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція «Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки: механізми реалізації та управління» (м. Київ, 2015 р.), XI Всеукраїнська наукова on-line конференція студентів, магістрів та аспірантів «Сучасні проблеми екології» (м. Житомир, 2015 р.), II Міжнародна науково-практична конференція «Якість і безпека харчових продуктів» (м. Київ, 2015 р.) тощо.

Публікації. Основні результати дослідження відображені у 24 наукових публікаціях, з яких: 1 одноосібна монографія (21,04 друк. арк.), 19 - наукових

статей, опублікованих у вітчизняних фахових виданнях з філософських наук, 4 - статті у зарубіжних наукових журналах та виданнях України, які включено до наукометричних баз.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації обумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів (18 підрозділів), висновків і списку використаних джерел у кількості 388 найменувань на 44 сторінках. Загальний обсяг роботи – 425 сторінок, основна частина - 381 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **ВСТУПІ** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено ступінь її наукової розробки, об'єкт і предмет, мету і завдання, розкрито методологічну основу дослідження, сформульовано концептуальні положення, які відзначаються новизною і виносяться на захист, відзначено теоретичне і практичне значення та структуру дисертаційного дослідження.

У *першому розділі* – **«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА»** - здійснено експлікацію екологічної проблематики трансформаційного суспільства у ретроспективі філософського дискурсу; проаналізовано чинники детермінації трансформаційного суспільства та розроблено понятійно-категоріальний апарат трансформаційного суспільства як середовища екобезпечного сталого розвитку; визначено методологічні засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства.

У *підрозділі 1.1* – **«Екологічна проблематика трансформаційного суспільства у ретроспективі філософського дискурсу»** - здійснено експлікацію екологічної проблематики трансформаційного суспільства у ретроспективі філософського дискурсу, в контексті якого розглянуто засадничі для екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства проблеми, що впливають на його сталий розвиток, та розглядалися вітчизняними і зарубіжними вченими. У працях вітчизняних вчених, що допомогли глибоко проникнути у феномен екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, розглядалися такі проблеми, як: філософії природи (В.Андрущенко, А.Толстоухов), людини і довкілля (В.Крисаченко), буття етносу (М.Степико), природи та етносу (М.Кисельов, В.Крисаченко), екології та розвитку (А.Губенко, Н.Кочубей), етнополітики (М.Пірен), взаємовідносини людини і середовища, людини і культури (Т.Андрущенко, В.Муляр, О.Кивлюк, Д.Свириденко, А.Корабльова), сучасної екологічної безпеки України (Е.Буравльов, А.Качинський), стратегії національної безпеки України (А.Качинський), етики збалансованого розвитку (Г.Марушевський), екології культури і людини (Т.Андрущенко, О.Любіч, О.Гаца), екологічної політики (О.Васюта), формування екологічної свідомості та екології культури (А.Бойко, Г.Берегова, В.Вашкевич, М.Кисельов, В.Деркач, Т.Гардащук, М.

Хілько), урбоекології (Г.Франчук), екології людини та її духовного розвитку (В.Муляр, А.Кравченко, Т.Розова, С.Крилова), філософії ноосфери (М.Булатов, В.Воронкова, К.Макеев, В.Загороднюк Л.Солонько), постмодерного розвитку природи і довкілля, людини і суспільства (С.Куцепал), завдяки яким відбувся конструктивний пошук способів дослідження екологічної проблематики трансформаційного суспільства. Освітні аспекти у структурі екобезпечного розвитку суспільства як конкретні соціокультурні, гуманістичні та освітні проекти представлені у філософських працях: Т. Андрущенко, А. Абрамової, Г. Берегової, А. Бойко, Н. Бугайової, М. Бургіна, В. Вашкевича, В.Воронкової, Е. Герасимової, О. Джури, Д. Дзвінчука, О. Кивлюк, Н.Кисельова, С. Клепка, Н. Кочубей, С. Крилової, С. Куцепал, Н. Лавриченка, М. Левшина, В. Покася, І. Предборської, Т. Розової, О. Удода, В. Сластьоніна, І. Суботіної, А. Ярошенко та інших. Досліджуваною проблематикою в контексті етичного та аксіологічного напрямку, в певний часовий період, займалися наступні вчені, зокрема: К. Апель, Е. Агаці, М. Бауер, З. Бауман, Е. Вілсон, О. Гомілко, В. Гончаров, М. Каган, М. Кисельов, С. Кримський, А. Маслоу, Д. Мідоуз, О. Молотова, С. Морозов, Л.Сідоренко, А. Урсул, А. Фомічев та інші. У вітчизняному просторі, в останні роки, завдяки дослідженням таких вчених, як: В. Акопян, Н. Александрович, В. Андрущенко, Л. Большак, О. Варго, Т. Гардашук, І. Лесникова, О. Лукаш, Г. Науменко, Н. Семенюк, Г. Таран, А. Толстоухов, М. Хілько, В. Онопрієнко, Т. Черноштан, Г. Ярчук, Л. Юрченко та інших відбувся конструктивний пошук методів та засобів вирішення проблеми реальної екологічної небезпеки. Наукове значення має *екологічна проблематика трансформаційного суспільства у ретроспективі філософського дискурсу*, яка пов'язана з дослідженням взаємозалежності між людиною, конкретним суспільством і просторово-соціальним середовищем.

У підрозділі 1.2. – «Детермінації екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства: сутність, структура, чинники» – проаналізовано чинники детермінації екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, його сутність, структуру та виявлено специфічні характеристики екобезпечного розвитку, показано історичні передумови процесу становлення трансформаційного суспільства, його потенціалу в сучасних умовах. Нами доведено, що саме аксіологізація освітнього простору може сприяти інтенсивному пошуку нової моделі освітньої парадигми трансформаційного суспільства, яка відповідала б цілям майбутньої цивілізації, виходячи з того, що головна мета орієнтації системи освіти – це виживання всього людства. В контексті аксіологізації освітнього простору вирішуються проблеми підвищення рівня і розширення масштабів освіти та культури людей, що є найважливішим засобом адаптації і виживання людини у навколишньому світі, яке може зробити розвиток людини безпечним і стійким. Екобезпечний розвиток суспільства досягається в результаті сукупної взаємодії різноманітних життєвих чинників, найбільш вагомими серед яких є: характер способу життя, загальна спрямованість виробництва та споживання, рівень

культури особистості, екологічна розгорнутість свідомості, зокрема, громадської думки, інформованості людей щодо стану справ у екологічному вимірі. Механізми стійкості суспільства, що розуміються як досконалість суспільних відносин, лежать у площинах культури, моралі і відповідно освіти та виховання.. *Зроблено висновок*, що освіта є одним з соціальних інститутів, від якого залежить формування суспільства стійкого розвитку як суспільства досконалих людських стосунків, оскільки саме освіта закладає, поряд з професійними, і загальносоціальні поведінкові патерни людини, націлені на збереження природи, довкілля, людини.

У підрозділі 1.3. – «Трансформаційне суспільство як середовище екобезпечного сталого розвитку: поняттєво-категоріальний апарат» - розроблено понятійно-категоріальний апарат трансформаційного суспільства як середовища екобезпечного сталого розвитку, що застосовується для позначення всіх типів істотних змін основних структур та систем того чи іншого суспільства: процесу модернізації в широкому розумінні, зворотного процесу повернення до традиції або зміни однієї форми традиційного суспільства на іншу. Трансформаційне суспільство - це суспільство докорінних змін, процес набуття суспільством нових рис, які відповідають вимогам часу, в якому відбуваються зміни в життєвих стандартах, зразках поведінки і потребах, які часто супроводжуються негативними явищами, стражданнями багатьох людей. Зазначено, що трансформація передбачає вектор змін, які можуть бути як прогресивними, так і регресивними. Головне в трансформації – саме перетворення форм і змісту суспільного життя, її інституційної сфери, норм, цінностей, ментальності та інших соціокультурних сторін соціуму. *Доведено*, що трансформаційне суспільство може бути середовищем екобезпечного розвитку лише за умов, що цей розвиток буде сталим, та утвердження екологічних пріоритетів у суспільному розвитку, який відбувається переважно в контексті культивування високої екологічної культури та ділової активності.

У підрозділі 1.4. – «Методологічні засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства» - визначено методологічні засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, а саме методи і підходи - інституціонального, системного, структурно-функціонального, цивілізаційного, що націлені на глибоке проникнення у сутність, структуру та чинники екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства. Так, інституційний підхід дозволяє проаналізувати регулювання екобезпечного розвитку як складний економіко-соціально-культурний інститут, за допомогою якого здійснюється управління екологічними процесами. З позиції інституціонального підходу екобезпечний розвиток визначається як багатовимірна система з певним напрямом розвитку і з притаманним йому ступенем впливу на розвиток екологічної культури та екологічної свідомості. Системний підхід дає можливість проаналізувати екобезпечний розвиток як струнку систему, будь-яка частина екобезпечного розвитку пов'язана складними зв'язками опосередкування з оточуючим середовищем.

Комплексний підхід до розуміння екобезпечного розвитку дозволяє проаналізувати всі його складові, що включають екологічну проблематику трансформаційного суспільства у ретроспективі філософського дискурсу, детермінації екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства; визначення сутності, структури, чинників трансформаційного суспільства як середовища екобезпечного розвитку. Цивілізаційний підхід до екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства виходить з удосконалення екологічної політики, яка формується у вигляді моделей цивілізаційних процесів, тобто становлення екобезпечного розвитку як мірила розвитку цивілізаційності. В контексті цивілізаційного підходу утверджується глобальна культура екобезпечного розвитку, що складається з багатьох дискретних структурних елементів: перша орієнтується на ідею культурного способу життя, базується на глобальній культурі; друга – включає в поняття культури – екологічне буття, пов'язане з регіональним розвитком, поєднанням глобалізації і регіоналізації. *Доведено*, що екобезпечний розвиток – це система економічної, політичної, соціокультурної, управлінської діяльності держави, людини, суспільства, направлених на культивування біосфери і соціосфери в її цивілізованих формах, подолання деструкцій об'єктів природи, суспільства, людини.

У другому розділі – «ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПАРАДИГМИ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА У ПРОБЛЕМНОМУ ПОЛІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ХХІ СТОЛІТТЯ» – виявлено специфіку екологічної проблематики в індустріальному суспільстві та її вплив на формування освітньої парадигми екобезпечного розвитку; розкрито місце і роль екологізації освітнього процесу як головного завдання модернізації освіти ХХІ століття.

Підрозділ 2.1 – «Специфіка вирішення екологічної проблематики в індустріальному суспільстві» - присвячено виявленню специфіки екологічної проблематики в індустріальному суспільстві та сфокусовано увагу на основних причинах низької екологічної свідомості, яка є наслідком сучасної екологічної ситуації. Держава повинна сприяти подальшому розвитку трансформаційного суспільства, підпорядкувавши його умовам екологічного імперативу, що вимагало зміни екологічної свідомості, для чого необхідно сформувати відповідну систему цінностей і нові зразки екологічно оправданої поведінки. Сучасна епоха поставила перед освітою принципово нові завдання, тому що загострення глобальних проблем, які все більше загрожують знищенню людства, потребують саме суттєвих змін освітньої парадигми екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, а тому і формування нового типу практичного світогляду, який і визначає цю стратегію. Вирішити проблему екологічного виховання значно складніше, ніж удосконалити систему екологічної освіти. Якщо екологічна освіта людини визначається сукупністю її знань про особливості взаємодії суспільства з природою, то екологічне виховання має набагато складніший зміст. *Доведено*, що вирішення екологічної проблематики в індустріальному суспільстві пов'язано з новими

завданнями, що постали перед інститутом освіти. Головна мета освітянської діяльності повинна спиратись на принцип формування всебічно розвиненої людини, яка б більш-менш гармонійно поєднувала свої інтереси і високий професіоналізм з загальними цінностями та інтересами (національними, загальнолюдськими, екологічними тощо). Саме тому освіта і виступає основою створення нового соціального порядку, здатного найповніше відповідати екологічним цінностям суспільства та гармонізувати основні економічні, соціальні, екологічні імперативи трансформаційного суспільства.

Підрозділ 2.2 – «Формування освітньої парадигми сталого екобезпечного розвитку» - пов'язано з формуванням освітньої парадигми екобезпечного розвитку. Термін «сталий розвиток» має досить тривалу історію, яка починається з Декларації першої Конференції ООН по навколишньому середовищі (Стокгольм, 1972 р.) та виконання робіт Римського клубу, коли було усвідомлено зв'язок між проблемами навколишнього середовища, економічним та соціальним розвитком. Створена при ООН Міжнародна комісія з навколишнього середовища (Комісія Г.Х. Брундтланд) поставила завдання сформувати «глобальну програму змін», яку Комісія запропонувала найменування «сталий розвиток». Доведено, що поєднання загальнолюдських та екологічних цінностей поставило питання про розвиток системи екологічної освіти (від проблем екологічної етики до інтеграції знань про Землю та людину), в основі якої розв'язання глобальної екологічної кризи, яка є наслідком дії багатьох чинників: нерегульоване зростання народонаселення; некомпетентність відповідних служб; споживацький підхід до природи; природоруйнівний тип індустріального розвитку; глобальне падіння духовності і моральності; низький рівень екологічної освіти і виховання, загалом екологічної культури. Образ екологічної освіти сприяє формуванню біогармонійної, гуманістичної, животворної людини-творця як альтернативи раціоналістичному, споживацькому, технократичному типу особистості індустріального суспільства.

У підрозділі 2.3 – «Місце і роль екологізації освітнього процесу як головне завдання модернізації освіти XXI століття» - розкрито, що найголовнішим завданням сучасної епохи є формування екологізації освітнього процесу, рефлексії місця і ролі людини в екологічному світі, а також саморегуляція цього відображення. Основним завданням екологізації освіти як соціального завдання модернізації освіти є виховання екологічної свідомості про необхідність гармонійного співіснування людського суспільства з навколишнім природним середовищем та охорону довкілля від техногенних забруднень. Однією з перспективних педагогічних стратегій екологізації освіти є співпроектна стратегія, яка полягає у співпраці учителя й учня на рівні проєктивної діяльності. З'ясовано, що державна політика в галузі екологічної освіти базується на таких принципах: а) розповсюдження системи екологічної освіти і виховання на всі верстви населення з урахуванням індивідуальних інтересів, стимулів та особливостей соціальних,

територіальних груп та професійних категорій; б) комплексності екологічної освіти і виховання; в) неперервності процесу екологічного навчання в системі освіти, в тому числі підвищення кваліфікації та перепідготовки. В основу екологічної освіти покладені принципи гуманізму, науковості, неперервності, наскрізності та системності. Формування екологічної культури особистості як мети екологічної освіти передбачає комплексний вплив на сфери свідомості: когнітивну, афективну, діяльну. *Доведено*, що екологічна освіта повинна включати загальнонаукові, морально-естетичні і практичні аспекти. Першочерговими тут є питання щодо основних характеристик освіти, які дозволяють ідентифікувати її як екологічно спрямовану, екологічно безпечну, екологічно складовою якої є запровадження екологічної освіти як соціального завдання модернізації освіти у ХХІ століття; упровадження екологічних стандартів розвитку освіти трансформаційного суспільства.

У третьому розділі – «ЕКОЛОГІЧНІ СТАНДАРТИ РОЗВИТКУ ОСВИТИ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ ТА ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЕКОБЕЗПЕЧНОЇ ОСВИТИ У ВІТЧИЗНЯНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР» – з'ясовано міжнародні виміри стратегії освіти сталого розвитку суспільства в контексті екологічної політики та здійснено компаративний аналіз міжнародних та національних освітніх стандартів екобезпечного сталого розвитку у напрямі гармонізації відносин «людина-природа»; проаналізовано екологічні стандарти як необхідну умову імплементації зарубіжного досвіду освіти екобезпечного розвитку у вітчизняний освітній простір.

У підрозділі 3.1 – «Міжнародні виміри стратегії освіти сталого розвитку суспільства в контексті сучасної екологічної політики» - з'ясовано міжнародні виміри стратегії освіти сталого розвитку як об'єктивну необхідність подальшого удосконалення компонентів концепції сталого розвитку, розробленої у підсумковому документі конференції ООН з навколишнього середовища й розвитку у 1992 р. Сучасна концепція соціально-економічного розвитку суспільства, заснована на задоволенні постійно зростаючих потреб людини за рахунок використання природних ресурсів, зіштовхнулася з безліччю протиріч, які залежать від активності людини, недотримання норм-законів-еталонів соціокультурного виміру концепції. На Всесвітньому саміті зі сталого розвитку у 2002 р. було сформульовано чотири принципи досягнення сталого розвитку людства: визнання проблеми; колективна відповідальність та конструктивне партнерство; рішучість у спільних діях; неподільність та єдність людської гідності. Ці принципи по суті повторюють чотири основи освіти, які були зафіксовані у звіті «Освіта: необхідна утопія» Комісії з освіти ЮНЕСКО («Звіт Делора»): «Освіта дає навички навчитися: пізнавати, жити разом, робити та жити». В основі концепції «освіти для сталого розвитку» лежать завдання, сформульовані у «Порядку денному на ХХІ століття»: забезпечити просвіту з питань розвитку та збереження навколишнього середовища для громадян усіх вікових категорій; включити концепції розвитку та збереження

навколишнього середовища в усі навчальні програми з аналізом причин, які викликають головні глобальні загрози. Підводячи підсумки, можемо виокремити дві найважливіші ідеї, підпорядковані сталому розвитку: розв'язання економічних, соціальних, культурних та екологічних проблем і досягнення рівноваги між ними для забезпечення якісного рівня життя людини; впровадження зобов'язань нинішнього покоління, які гарантують збереження природних, соціальних та економічних ресурсів. Сучасна екологічна криза має соціокультурну природу, а, отже, шляхи її вирішення знаходяться і соціокультурній площині. Саме соціогуманітарні науки виховують екологію душі (екологію людини), так як в суспільстві існує дисгармонія між станом довкілля (природного та соціального) і людиною (її духовним наповненням та ціннісними установками). Таким чином, *екологічна освіта виступає базовим елементом трансформації суспільства для досягнення сталого розвитку.*

У підрозділі 3.2 – «Компаративний аналіз міжнародних та національних освітніх стандартів екобезпечного сталого розвитку у напрямі гармонізації відносин «людина-природа» – здійснити компаративний аналіз міжнародних та національних освітніх стандартів екобезпечного сталого розвитку у напрямі гармонізації відношення «людина-природа». Економічна парадигма повинна поступитися екологічній, в основі якої революція в свідомості людини як трансформація цілей і цінностей сучасного суспільства, збереження природних основ сучасного світу; зміна світогляду сучасної людини на основі сталого розвитку та практичної реалізації концепції еколого-етико-морального характеру; вироблення імперативів екологічного мислення та екологізації суспільного життя у напрямі гармонізації відношення «людина-суспільство». У березні 2005 року Україна стала однією з 55-ти країн, які підписали Програму ООН «Стратегія освіти для сталого розвитку», яка визначає основні підходи до впровадження стратегії сталого розвитку в освіті і вихованні, складовими якої є системна перебудова вітчизняної освіти на засадах сталого розвитку. *Компаративний аналіз національних і міжнародних освітніх стандартів екобезпечного розвитку у напрямі гармонізації відношення «людина-природа»* доводить, що в основі екобезпечного розвитку формування і розвиток інтелектуального, науково-технічного й кадрового потенціалу суспільства; забезпечення екобезпечного розвитку суспільства в самому широкому його розумінні, його інтернаціоналізація й включеність у загальноцивілізаційні процеси; розвиток духовного життя суспільства, де освіті належить вирішальна роль. Екологічна освіта не тільки безпосередньо впливає на формування особистості, але й закладає почуття соціальної відповідальності, дозволяє зберегти, розвивати й транслювати духовну спадщину. У цьому відношенні екологічну освіту для сталого розвитку слід охарактеризувати як освіту, що ґрунтується на моральних принципах ноосферного суспільства, що орієнтована на розум, мораль, духовність і справедливість як інтегрований результат функціонування екологічної освітньої системи. У сучасній

парадигмі виробництва знання стають центральним елементом і саме тому зміни в освіті можуть стати вирішальним фактором економічного розвитку кожної держави, в тому числі і України.

У підрозділі 3.3 – «Екологічні стандарти як необхідна умова імплементації зарубіжного досвіду освіти екобезпечної освіти у вітчизняний освітній простір» – проаналізовано умови імплементації зарубіжного досвіду освітньої парадигми екобезпечної освіти у вітчизняний освітній простір, тому що нинішню екологічну ситуацію в Україні можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду. Головними причинами, що призвели до загрожуючого стану довкілля є: застаріла технологія виробництва та обладнання; високий рівень концентрації промислових об'єктів; несприятлива структура промислового виробництва з високою концентрацією екологічно небезпечних виробництв; відсутність належних природоохоронних систем; відсутність належного правового та економічного механізмів; відсутність належного контролю за охороною довкілля тощо. Питання екології стають для України питанням найактуальнішими, і, у першу чергу, питаннями забезпечення екологічної безпеки сучасного українського суспільства. У сучасній управлінській науці під безпекою розуміють стан, за якого з достатньою вірогідністю виключено вияви небезпеки. Під небезпекою розуміють процеси, явища, властивості предметів, об'єкти, що здатні у певних умовах завдавати шкоди, тобто будь-які явища, що загрожують життю та здоров'ю людини. Кількісною оцінкою небезпеки є ризик, що визначається як частота або ймовірність однієї події при настанні іншої. Екологічна безпека оцінюється як ризик надзвичайних ситуацій щодо людей. «Екологічна безпека – це такий стан довкілля, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Екологічні вимоги (норми) визначені в законодавстві Європейського Союзу 256 Регламентами та Директивами, з яких в Україні впроваджено лише один технічний регламент з екологічного маркування (Регламент Європейського Парламенту і Ради ЄС 66/2010/ЄС), два технічні регламенти щодо спалювання відходів (Директива Європейського Союзу (2000/76/ЄС) та щодо відходів електротехнічного і електронного обладнання (Директива Європейського Союзу (2002/96/ЄС) знаходяться в стадії упровадження. Сучасна школа покликана забезпечити досягнення таких освітніх результатів, які б відповідали цілям розвитку особистості й сучасним вимогам суспільства. Найголовнішими серед них є формування усталених моделей поведінки людини, зміна її ціннісних пріоритетів у бік соціально-відповідальних, екологічно та гуманістично-орієнтованих форм взаємодії із природним та соціальним оточенням. Надзвичайно важливу роль у сучасних умовах розвитку науки і техніки має застосування прогресивних методів та засобів контролю стану довкілля з метою забезпечення гармонізації принципів і методів його охорони зі світовими вимогами, що спонукає до підвищення вимог до загальної освіти фахівців екологічних спеціальностей вищих навчальних закладів при вивченні загальних питань охорони довкілля.

Значним недоліком вітчизняної системи екологічних стандартів є відносно мале різноманіття прийнятих норм в порівнянні з більш розвиненими країнами світу. Тобто необхідне подальше поглиблення і деталізація усієї нормативної системи природоохоронної діяльності.

У четвертому розділі – «ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНІ ВИМІРИ ТА МЕХАНІЗМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА» – обґрунтовано значення екологічної освіти для процесу формування культури екобезпечного розвитку суспільства та виявлено місце і роль екологічного виховання в системі освітньої діяльності як чинника цивілізаційного розвитку суспільства; визначено напрями формування екологічної культури як чинника екобезпечного розвитку суспільства на основі принципів коеволюції (ноосфери); сформовано механізми інформаційного забезпечення та управління процесами екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства.

У підрозділі 4.1 – «Значення екологічної освіти для процесу формування культури екобезпечного сталого розвитку трансформаційного суспільства» - обґрунтовано, що система екологічної освіти в Україні продовжує бути фрагментарною (несистематизованою), слабкою концептуально, декларативною, а, отже, неефективною, в той час, як екологічна освіта повинна мати як цілісний, так і діяльнісний характер. Екологічна освіта має бути укорінена у традиційних цінностях народу, у його моральних підвалинах ставлення до природи та інших людей. У такій ціннісній та діяльнісній орієнтації екологічна освіта спроможна як зберегти традиційну екологічну культуру власного народу, так і запозичити здобутки на цьому терені з-поза меж України. Серед чинників, які негативно впливають на результати навчально-виховного процесу з екологічної освіти в Україні, слід назвати: недостатність знань про механізми функціонування біосфери, щоб управляти ними, чітко уявляти наслідки застосування потужних засобів впливу на природу; відсутність єдиної екологічної концепції, яку можна було б запропонувати для вивчення; невирішеність проблем підготовки педагогічних кадрів з екології у вищих навчальних закладах; питання екології недостатньо відображено в навчальних програмах і неповно розкривають суть взаємозв'язку людської діяльності і природи. Зроблено висновок, що складовими екологічної освіти для процесу формування екобезпечного сталого розвитку трансформаційного суспільства повинні бути: 1) розвиток та підвищення екологічної культури і освіти всіх верств населення. Особливої уваги потребує підготовка фахівців-екологів, здатних професійно сприяти екологізації промислових виробництв, транспорту, містобудуванню, впровадженню екологічного моніторингу, розвитку екологічного менеджменту. 2) всебічна освіта на базі різних систем світосприйняття та їх раціонального використання в ім'я максимальної самореалізації особистості, тобто освіта повинна навчати головному і найважливішому - як реалізувати себе у житті. 3) закріплення у суспільстві усвідомлення того, що природні

багатства не безмежні, а сучасне суспільство не має права жити за рахунок майбутніх поколінь.

У підрозділі 4.2 - «Місце та роль екологічного виховання в системі освітньої діяльності як чинник цивілізаційного розвитку суспільства» - виявлено місце і роль екологічного виховання в системі освітньої діяльності як чинника цивілізаційного розвитку суспільства та розкрито, що становище ускладнюється нерозумінням того, що причина всіх криз – у духовно-моральному паралічі суспільства, людини, вирішальний конфлікт полягає в суперечностях соціуму промислової цивілізації і соціуму культури. До предмета дослідження не випадково віднесено такі явища, як «екологічна культура», «екологічна свідомість», «екологічна освіта». Місце та роль екологічного виховання в системі освітньої діяльності як чинник цивілізаційного розвитку суспільства зводиться до формування екологічної культури, яка відображає нерозривну єдність між сукупністю знань, норм, уявлень про природу, емоційно-почуттєвого і ціннісного ставлення до неї та відповідних умінь, навичок, потреб взаємодії і правил поведінки людини в навколишньому світі. Екологічна культура особистості є результатом екологічної освіти, яка розуміється як психолого-педагогічний процес впливу на людину для формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що в систематизованому вигляді відображає різноманітні аспекти єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи, певні знання і практичні навички раціонального природокористування. Екологічна освіта покликана допомогти людині усвідомити причини можливих екологічних змін, підказати спосіб запобігання негативним виявам, формування культури відбувається в процесі соціалізації, інкультурації, самовдосконалення. Отже, спеціальні види діяльності - екологічна освіта, просвіта, екологічне виховання - шлях формування екологічної культури особистості. Екологічна свідомість - це не тільки усвідомлення обмеженості природи, її потужності, влади людини над нею, але і результат усвідомлення того, що джерела енергії за сучасних умов життя людини можуть змінитися на тривалий час або зникнути назавжди. Екологічну свідомість можна визначити як свідомість, яка охоплює уявлення, способи звернення, сферу діяльності, бажання очікування, яке стосуються навколишнього природного середовища. Екологічні знання складають наукову основу збереження і перетворення природи, а одним із найважливіших принципів екологічної освіти є принцип неперервності, що означає взаємопов'язаний процес навчання, виховання і розвитку людини протягом усього її життя. Екологічна освіта має відповідати віковим особливостям учнів і впливати на формування екологічної свідомості – когнітивного, емотивного, поведінкового, мотиваційного та морального компонентів.

У підрозділі 4.3 – «Напрями формування екологічної культури як чинник екобезпечного сталого розвитку суспільства на основі принципів коеволюції (ноосфери)» – визначено, що у сучасних умовах загострення екологічної кризи потребує перегляду системи взаємовідносин «людина-

природа», маючи на меті використання наукових досягнень (інноваційних технологій), акцентуючи увагу не на завоюванні природи, а на мінімізації впливу на навколишнє природне середовище. Екологічна культура – поведінка й життя суспільства (окремого індивіда) на основі пізнання та раціонального використання законів розвитку природи з урахуванням близьких і віддалених наслідків змін природного середовища під впливом людської діяльності. Термін «екологічна освіта» – система навчання, спрямованого на засвоєння основ екології для формування в кожного члена суспільства усвідомлення тісного взаємозв'язку всіх природних та соціальних процесів, необхідності захисту довкілля та його поліпшення, раціонального природокористування. Екологічна культура – це тип життєдіяльності людини, що успадковується, та її взаємовідносин з навколишнім середовищем, що сприяють здоровому способу життя, стійкому соціально-економічному розвитку, екологічній безпеці країни і кожної людини.

Екологічний імператив є домінуючим у цій концепції, оскільки нинішні реалії господарювання демонструють обмеженість природних ресурсів і асиміляційного потенціалу природи, що обумовлює необхідність визначення меж, у яких біосфера ще здатна витримувати антропогенні навантаження. Отже, шляхи виходу з екологічної кризи сьогодні пов'язуються з духовним розвитком людини, зокрема, її розуму, моралі, культури. Отже, проблема формування екологічної культури та екологічної свідомості особистості виявляється комплексною, тому вимагає і комплексного підходу, аналізу продуктивності цього процесу, чинників його ефективності і умов його впровадження в соціокультурну та державно-правову практику. Комплексний підхід до процесу формування екологічної культури особистості вимагає взаємопов'язаного розвитку всіх складових цього феномену в їх взаємозалежності, взаємозв'язку, взаємному впливові один на одного і на кінцевий результат - рівень сформованості екологічної культури особистості, який виявляється як в ставленні людини до природи, осмисленні законів її розвитку, так і в діяльності індивіда. На основі поняття «екобезпечного розвитку» сьогодні формується світоглядна парадигма вирішення проблем взаємодії людини та природи, що відкриває нові можливості для практичної реалізації відповідної екологічної політики. Центральне місце при цьому посідає людський чинник, адже саме людина несе основну відповідальність за сучасну екологічну кризу, що актуалізує формування екологічної свідомості екоцентричного типу. Підсумком даного наукового завдання є становлення екобезпечного суспільства в глобальному масштабі, тобто стійкої екоцивілізації, що виступає мірою нової – ноосферної – цивілізації, яка адаптується до біосфери, а не руйнує її.

У підрозділі 4.4 – «Формування механізмів інформаційного забезпечення та управління процесами екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства» - сформовано механізми інформаційного забезпечення та управління процесами екобезпечного розвитку трансформаційного суспільств, в контексті чого визначено поняття

«інформаційного забезпечення» екобезпечного розвитку суспільства, яке нерозривно пов'язане з визначенням інформації як основного ресурсу сучасної системи управління. Від того, наскільки повно буде використана інформація про стан об'єкта управління і навколишнього середовища, залежатиме результативність управління, що повною мірою стосується і сфери екобезпечного розвитку. Оперативність та якість управління залежать від інформаційного забезпечення системи управління або різноманітних інформаційних систем, що обслуговують процеси прийняття управлінських рішень. Саме загальні характеристики системи інформаційного забезпечення визначають основні напрями інформаційного забезпечення екобезпечного розвитку суспільства. Відзначається, що екологічне інформування – це урегульована екологічним законодавством діяльність спеціально уповноважених органів щодо подання, збору, узагальнення й обнародування відомостей про екологічну (у тому числі радіаційну) обстановку і стан захворюваності населення. Державне управління в інформаційній екологічній сфері охоплює підзаконну виконавчо-розпорядчу діяльність уповноважених державних органів, їх посадових осіб із реалізації функцій і завдань держави у сфері суспільних еколого-інформаційних відносин відповідно до інтересів суспільства. Дослідники виокремлюють підходи до формування механізмів інформаційного забезпечення та управління процесами екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, як: засіб екологічної безпеки; відповідний напрямок державного управління реалізації державою своєї національної екологічної політики; засіб забезпечення права громадян на екологічну інформацію.

У п'ятому розділі – «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОБЕЗПЕЧНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА» – виявлено інструменти державного регулювання екобезпечного розвитку України як праксеологічної засади формування екологічних компетентностей та екологічної відповідальності; розкрито суть екологічного права та його роль в екобезпечному розвитку морально-аксіологічного підґрунтя трансформаційного суспільства; розкрито умови подолання екологічних криз як викликів глобального соціуму та вироблення екологічного імперативу екофілософії; розроблено напрями модернізації парадигми екологічної освіти України як основи державної екобезпечної політики трансформаційного суспільства.

У підрозділі 5.1 - «Інструменти державного регулювання екобезпечного розвитку України як організаційно-правова засада формування екологічної відповідальності» – сформувані інструменти державного регулювання екобезпечного розвитку України, в контексті якого доведено, що екобезпечний розвиток – це один з найголовніших інтегративних вимірів функціонування громадянського суспільства, що забезпечується взаємодією різних гілок влади, з одного боку, й активністю самого громадянського суспільства – з іншого. До механізмів державного регулювання і забезпечення екобезпечного розвитку України належать

відповідні дії основних гілок влади: законодавчої, виконавчої, а також судової системи. До громадських механізмів належить діяльність різноманітних організацій екологічного і політичного спрямування, сформовані на добровільних засадах, різноманітні політичні партії, недержавні ЗМІ, громадянська експертиза, екологічна освіта. Конституція України визначає стратегічні орієнтири і служить базовою основою, підставою для подальших законодавчих, управлінських, виконавчих дій різних гілок влади, а також діяльності громадян у розумінні їхніх прав і обов'язків стосовно механізмів забезпечення екобезпечного розвитку України. Важливу функцію у формуванні механізму за використанням довкілля виконують громадські екологічні організації, тобто неурядові структури. Це є одним з показників того, що в Україні формується реальне громадянське суспільство, оскільки формується система контролю громадськістю за діяльністю різних органів влади. Вона здійснюється багатьма напрямками: громадський моніторинг, громадська експертиза, громадські проекти, громадська ініціатива, пропаганда і просвітництво на різних рівнях. Громадськість також має право вимагати розбудови на належному рівні екологічної освіти з тим, щоб громадяни на всіх вікових рівнях, починаючи від дітей і закінчуючи людьми похилого віку, отримали належну об'єктивну інформацію про стан довкілля й ті загрози, які може становити навколишнє середовище у випадку порушення його нормального функціонування для людини. Важливу функцію у формуванні механізму за використанням довкілля виконують громадські екологічні організації, тобто неурядові структури. Це є одним з показників того, що в Україні формується реальне громадянське суспільство, оскільки формується система контролю громадськістю за діяльністю різних органів влади. Вона здійснюється багатьма напрямками: громадський моніторинг, громадська експертиза, громадські проекти, громадська ініціатива, пропаганда і просвітництво на різних рівнях. І від взаємодії державної і громадянської складових і залежить розв'язання екологічних проблем України.

У підрозділі 5.2 – «Екологічне право та його роль в екобезпечному розвитку морально-аксіологічного підґрунтя трансформаційного суспільства» – розкрито суть екологічного права, що представляє процес утворення нових нормативно-правових актів, оновлення, коригування чинних законів та підзаконних актів, який є постійним унаслідок реагування права на всі зміни у взаємовідносинах між людиною і природою, проблеми екологічного характеру, які поглиблюються по мірі посилення антропогенного тиску на довкілля. Екологічне право як система правових норм та принципів, що регулюють суспільні відносини з питань, які стосуються довкілля, перебуває у стані динамічного розвитку. Отже, є підстави для виокремлення екологічних прав у самостійній розділ, який займає особливе місце у структурі прав людини. Складність функціонування екологічного права проявляється в тому, що сучасна екологічна ситуація загалом характеризується як потенційно небезпечна і така, що в майбутньому очікується погіршення природного середовища людини, що має антропогенне походження. Конституція України

закріпила низку екологічних прав людини і громадянина, зокрема, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля. Однак одним з головних актів чинного законодавства України є ухвалений за п'ять років до ухвалення Конституції України Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991р.), що заклав підвалини всього подальшого регулювання відповідної сфери. Якщо аналізувати екологічне законодавство загалом, то сам термін «сталий розвиток» зустрічається в його нормах неодноразово. Наприклад, Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» (преамбула); «Про відходи» (ст. 5); «Про екологічну мережу» (ст. 1); Лісовий кодекс України (статті 19, 34, 48, 55-56). Також серед країн, що досягли найбільших успіхів в екологічному регулюванні, Швеція займає провідні позиції. 1996 рік став початком екологічної модернізації Швеції, коли уряд проголосив, що Швеція повинна стати рушійною силою і моделлю екологічної сталості. Традиційна для Швеції мета побудови «держави добробуту» трансформувалася в побудову «держави зеленого добробуту», яка мала бути реалізованою на трьох головних завданнях: (1) більш ефективне використання енергії та сировини; (2) використання відновлюваних матеріалів та ресайклінг (єдиний цивілізований шлях поводження з твердими побутовими відходами); (3) вдосконалення управління такими природними ресурсами як земля, вода та біологічне різноманіття. Формування екологічно-орієнтованого світогляду у суспільстві виступає наріжним каменем побудови сталого, здорового та екобезпечного суспільства. Незважаючи на певні неврегульовані питання, можемо сказати, що наближення вітчизняного законодавства до європейських норм в галузі екологічного права є інтенсивним та стратегічно необхідним процесом, який здатен забезпечити екобезпечне майбутнє сучасної України.

У підрозділі 5.3. – «Умови подолання екологічних криз як праксеологічної засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства» – розкрито умови подолання екологічних криз та доведено, що сучасна екологічна криза виявилася явищем абсолютно нового порядку. По-перше, її походження пов'язано з тим, що світова популяція як біологічний вид, розпочала потужну перетворюючу діяльність щодо біосфери, спрямовану виключно для задоволення власних потреб, по-друге, ця діяльність з роками тільки посилюється, по-третє, більшість наслідків такої діяльності мають незворотний характер. Хаотичне, некомпетентне використання природи призвело до виникнення системи надзвичайних ситуацій. В Україні екологічна проблематика нині поступово, але все більш рельєфно, постає як найбільш гостра, актуальна, як така, що потребує концентрації наукових і практичних зусиль для її першочергового дослідження і вирішення, тому екологічна оптимізація антропогенної діяльності, морально-особистісні якості людини набувають особливого значення. Насамперед – це пошук шляхів і засобів нейтралізації і подолання негативних тенденцій, які становлять реальну загрозу для безпечного існування суспільства. Екологічна освіта на початку третього тисячоліття стала необхідною складовою гармонійного, екологічно

безпечного розвитку. Екологічне виховання, інформування населення, підготовка висококваліфікованих фахівців, в програмних документах найважливішого міжнародного форуму ХХ сторіччя в Ріо-де-Жанейро (1992), присвяченого навколишньому середовищу і сталому розвитку, названі одним з найважливіших і необхідних засобів здійснення переходу до гармонійного розвитку всіх країн світу. Це положення підкреслюється і в останніх міжнародних документах (міжнародний звіт з підготовки національних доповідей про виконання країнами «Порядку денного на ХХІ сторіччя» та ін.). Концепція екологічної освіти України, як елемент концепції гармонійного розвитку держави, набуває сьогодні ваги актуального і важливого державного документа. Підготовка кадрів з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насилля, а гармонійне співіснування з нею), повинна стати одним з головних важелів у вирішенні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України. Екологічна безпека для людини – це кількісна оцінка можливих змін в природних комплексах і екосистемах при яких не порушуються їх основні структурні і функціональні характеристики, тобто стан при якому взаємодія природного комплексу і людини визначається, як стійкий. Такий стан є можливим лише за умови усвідомлення особистістю природного середовища як соціалізації природи та набуття нею екологічної свідомості та культури, які повинні проявлятися в екологічній поведінці особистості.

У підрозділі 5.4. – «Напрями модернізації парадигми екологічної освіти України як основи державної екобезпечної політики трансформаційного суспільства» – розроблено напрями модернізації парадигми екологічної освіти України, серед яких екологічна освіта та виховання, що спрямовані на формування особистості, яка у повсякденному житті дотримуватиметься норм екологічно грамотної поведінки та підтримуватиме практичні дії державних установ та приватних осіб щодо захисту довкілля. Виховання почуття особистої відповідальності за все живе на Землі, бережливого ставлення до навколишнього середовища, розширення екологічних знань, культури повинні стати рисою характеру кожної людини і це повинно закладатись у якісно новому, цілісному підході до виховання особистості в єдиному процесі безперервної освіти. Підготовка громадян з високим рівнем екологічних знань, екологічної свідомості і культури на основі нових критеріїв оцінки взаємовідносин людського суспільства й природи (не насильство, а гармонійне співіснування з нею), має стати одним із головних важелів у вирішенні гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України. У навчальні плани середніх шкіл та дошкільних закладах необхідно впровадити обов'язковий курс «Екологічна культура». Метою даного курсу повинні стати виховання системи цінностей у дітей та юнацтва щодо збереження і відновлення природних ресурсів. Навчання здійснювати за такими напрямками: збереження існуючих природних багатств; невиснажливе природокористування; вивчення наслідків забруднення та деградації довкілля;

вміле поводження з відходами; пропагування збереження зелених насаджень; пропагування охорони водних ресурсів; вивчення особливостей стану довкілля у регіонах. Збільшення кількості еколого-виховних та еколого-освітніх програм у засобах масової інформації, проведення навчальних семінарів на екологічну тематику для керівників різних галузей, депутатського корпусу, держслужбовців, освітян, працівників медичної галузі та ін. забезпечить формування екологічної культури та активної громадської позиції людства щодо вирішення проблем захисту навколишнього середовища і сталого розвитку.

ВИСНОВКИ

1. Здійснено експлікацію екологічної проблематики трансформаційного суспільства у ретроспективі філософського дискурсу і доведено впровадження політики екобезпечного розвитку в Україні. Усвідомлення загострення екологічної ситуації, як в Україні (східні регіони), так і в світі взагалі, потребує переходу до вирішення нових проблем та завдань життєдіяльності та співіснування світу, соціуму, людини. Екологія повинна давати відповіді на те, яким чином досягти раціонального і комфортного буття людини у суспільстві. Осмислення, суперечностей у розвитку людини і природи, посилення ролі держави і суспільства у перетворенні природи, відповідальність людини і держави – це відображення суперечностей, які виникають у системі взаємозв'язків суспільства з природним середовищем і потребують свого невідкладного вирішення.

2. Проаналізовано чинники детермінації трансформаційного суспільства і доведено, що трансформаційне українське суспільство знаходиться у напрямі пошуку нової екологічної системи цінностей. У цих умовах зростає роль філософії освіти, яка адекватно реагує на виклики суспільства, дозволяє осмислити інваріантні цінності для системи екологічної освіти. Зроблено висновок, що процес перетворень щодо збереження і стабілізації суспільства можливий в рамках проекту філософії освіти. Сучасна специфіка освіти як чинник забезпечення стійкого розвитку суспільства полягає в аксіологізації сфери екологічної освіти. Під аксіологізацією екобезпечного розвитку розуміється пріоритет ціннісних орієнтацій трансформаційного суспільства, що досягається завдяки освіті, оскільки саме вона формує і виробляє адаптаційні можливості людини до умов функціонування через виховання нових поколінь за допомогою світогляду, культури і знання.

Розроблено понятійно-категоріальний апарат трансформаційного суспільства як середовища екобезпечного сталого розвитку, що представляє собою сукупну взаємодію різноманітних життєвих чинників, найбільш вагомими серед яких є: характер способу життя, загальна спрямованість виробництва та споживання, екологічна спрямованість свідомості, зокрема, громадської думки, інформованість людей щодо стану справ екологічної обізнаності. Формування понять «екологічної культури», що визначає

характер взаємовідносин між суспільством, людиною і природою у процесі створення і освоєння матеріальних і духовних благ, сприяє досягненню екобезпечної життєдіяльності та включає: захищеність від викликів, ризиків, загроз; стан стійкого існування (розвитку) об'єкта, при яких відсутня ймовірність бажаних змін будь-яких характеристик життєдіяльності особистості і є першочерговим невідкладним завданням екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства. Безпека суспільства передбачає наявність суспільних інститутів, правових норм, розвинутих форм суспільної (екологічної) свідомості, що гарантують реалізацію та захист цих умов.

3. *Визначено методологічні засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства та доведено, що методологічні засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства – це використання системного, структурно-функціонального, інституційного, цивілізаційного методів з метою формування системи ефективних показників екобезпечного розвитку, що приводить до сталого розвитку. Цивілізаційний підхід до екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства виходить з репрезентації екологічної політики, представленої у вигляді когнітивних моделей сталого розвитку як міри розвитку цивілізованості. Удосконалення методологічних засад трансформаційного суспільства дозволило зробити висновок, що у сучасному суспільстві зростає значимість концепції сталого розвитку, тому що поглиблюється зростаюча гомогенізація економічних, соціальних та політичних форм, які детермінуються культурним розмаїттям глобальної трансформації людства.*

4. *Виявлено специфіку екологічної проблематики в індустріальному суспільстві та її вплив на формування освітньої парадигми екобезпечного розвитку та доведено, що екологічна освіта людини визначається сукупністю знань про особливості взаємодії людини з суспільством та природою, а екологічне виховання є складовою частиною екологічної освіти, що має набагато складнішу значимість. Головна мета освітньої парадигми екобезпечного розвитку повинна спиратись на принцип формування всебічно розвинутої (цивілізованої) людини, яка б гармонійно поєднувала інтереси і високий професіоналізм з загальними цінностями та інтересами (національними, загальнолюдськими, глобальними, екологічними). Саме освіта є наріжним каменем створення нового стабільного порядку, здатного найповніше відповідати цінностям трансформаційного суспільства та гармонізувати основні економічні та соціальні сили сучасності.*

5. *Розкрито місце і роль екологізації освітнього процесу як головного завдання модернізації освіти XXI століття, в контексті чого доведено, що освіта, як цілісне культурологічне явище, включає в себе процеси навчання, виховання, націлених на розвиток особистості. Доведено, що екологічна освіта озброює людину необхідними знаннями про особливості взаємодії людини, суспільства і природи, визначає вплив на них антропогенних факторів, що породжують несприятливі наслідки. Сам процес формування екологічної освіти вважається цілеспрямованим за умови реалізації освітніх і виховних*

екокультурних цілей і завдань. Екологічну культуру визначено як цілісну систему, яка детермінована екологічними знаннями, мисленням, культурою екологічно оправданих вчинків, що характеризуються ступенем їх перетворення у щоденну норму поведінки та діяльності.

6. *З'ясовано міжнародні виміри стратегії освіти сталого розвитку суспільства в контексті екологічної політики*, що виходять з положень Конференції ООН з навколишнього середовища й розвитку, що відбулася у 1992 р. в Ріо-де-Жанейро, на якій розглядалися проблеми майбутнього планети Земля. Міжнародні виміри стратегії освіти сталого розвитку суспільства націлені на забезпечення стабільного соціально-економічного зростання з урахуванням існуючого стану навколишнього середовища і раціонального використання, охорони та відтворення природно-ресурсного потенціалу, здорове і повноцінне існування людини у гармонії з природою та означає міру і спосіб включеності людини у діяльність щодо досягнення сталого розвитку, підтримки оточуючого середовища з метою прогресивного розвитку суспільства, міру відповідальності людини перед суспільством і суспільства перед людиною за стан природи і раціональне використання природних ресурсів.

Здійснено компаративний аналіз міжнародних та національних освітніх стандартів екобезпечного розвитку у напрямі гармонізації відносин «людина-природа» та доведено, що найважливішим завданням людства сьогодні постає створення моделі життєздатного суспільства, яке вміє задовольняти потреби всіх своїх членів, не прирікаючи на злидні майбутні покоління, а реальна екологічна політика направлена на формування нової парадигми існування людства. Отже, освіта у зазначеному контексті - це один з найважливіших механізмів (поряд із заходами політичного й економічного характеру) у напрямі розвитку екологічної культури та гармонізації відносин у системі „людина-природа”.

7. *Проаналізовано екологічні стандарти як необхідну умову імплементації зарубіжного досвіду освіти екобезпечного розвитку у вітчизняний освітній простір* та доведено впровадження екологічної сертифікації, що ставить за мету розв'язання нагальних завдань діяльності держави з екологічного розвитку. Доведено, що екологічні стандарти як необхідна умова імплементації зарубіжного досвіду освіти екобезпечного розвитку у вітчизняний освітній простір сприяють формуванню концепції сталого розвитку, націленої на комплексне врахування трьох найважливіших аспектів навколишнього середовища - збереження природи, розвитку суспільства й економіки. Така освіта повинна забезпечити можливість участі кожної людини у вирішенні й попередженні соціо-еколого-економічних проблем.

8. *Обґрунтовано значення екологічної освіти для процесу формування культури екобезпечного сталого розвитку трансформаційного суспільства та виявлено місце і роль екологічного виховання в системі освітньої діяльності як чинника цивілізаційного розвитку суспільства*, що відбувається в

рамках екологічної освіти шляхом формування екологічної свідомості та культури. Виділено низку складових екологічної свідомості, зокрема: екологічні знання; розуміння себе частиною природи, екологічне мислення (рівень знань, культури, осмислення екологічних явищ, свідомого ставлення до природи, уміння приймати адекватні, розумні рішення по відношенню до природного середовища); екологічні переконання (інтелектуально обґрунтоване, емоційно пережите, морально усвідомлене ставлення до дійсності; принципи, життєві позиції, якими людина керується у своїй діяльності); екологічна відповідальність цілеспрямовано, добровільно турбуватися, передбачати, дотримуватися вимог діяльності у природному середовищі); екологічні почуття (форма відображення, ставлення людини до предметів та результатів своєї діяльності); екологічна поведінка та діяльність у навколишньому природному середовищі, потреби в спілкуванні з природою; екологічна позиція (система потреб, мотивів, цілей, переконань людини, адекватна поведінка в конкретній ситуації, готовність брати участь у охороні та поліпшенні стану навколишнього середовища); екологічні уміння та навички (охорона природи та активна боротьба з порушниками, що у сукупності представляють сучасну освітню парадигму екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства.

9. *Визначено напрями формування екологічної культури як чинника екобезпечного сталого розвитку на основі принципів коеволюції (ноосфери), в контексті яких коеволюційна складова антропоекологічної освіти актуалізує перегляд ставлення до природи на всіх рівнях управління, змушує змінити стиль діяльності керівників та їх відношення до природи, можливість переоцінки життєвих цінностей та вироблення ноосферних імперативів поведінки, що передбачає нові взаємовідносини людини з природою, соціумом, культурою. Принципово важливим питанням екобезпечного розвитку сьогодні є трансформація ціннісної сфери екологічної свідомості. Нами доведено, що екобезпечний розвиток як спосіб господарювання є передусім екологічно орієнтованим типом соціально-економічного розвитку, основними складниками якого є поняття «екологічної безпеки», збалансованість потреб і інтересів різноманітних соціальних суб'єктів, регулювання та контроль за процесами, що відбуваються у системі «природа-суспільство».*

10. *Сформовано механізм інформаційного забезпечення та управління процесами екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, в основі якого ефективність надання інформації щодо екологічної ситуації, тенденцій її розвитку та відповідних загроз, можливостей та завдань мінімізації та вирішення визначається функціонуванням державної системи моніторингу довкілля, що включає: екоінформаційні бази даних, кадастрові системи інформаційного контролю стану природного середовища та природних ресурсів; міжнародні екоінформаційні системи глобальних (у тому числі космічних) спостережень за станом окремих підсистем біосфери; екоінформаційні системи контролю стану здоров'я населення;*

геоінформаційні системи управління використання природних ресурсів; екоінформаційні системи забезпечення обґрунтованих управлінських рішень.

11. *Сформовано інструменти державного регулювання екобезпечного розвитку України як організаційно-правової засади формування екологічної відповідальності*, до яких належать сформовані інструменти державного регулювання екобезпечного розвитку України як організаційно-правової засади формування екологічної відповідальності, приводять до сталого розвитку, під яким слід розуміти економічне зростання та недопущення нанесення непоправної шкоди природі – першооснові існування людства, його здорового фізичного і духовного розвитку в довгостроковій перспективі, що і є основою екологічної освіти екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства.

12. *Розкрито суть екологічного права та його роль в екобезпечному розвитку морально-аксіологічного підґрунтя трансформаційного суспільства* та визначено, що екологічне право – це система правових норм, що регулюють суспільні відносини на основі спільного предмета правового регулювання, якими є відносини в галузі охорони, використання, відтворення всіх природних ресурсів, екологічної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, цінних природних об'єктів і комплексів, екосистем та ландшафтів, клімату, життя і здоров'я людей від негативного впливу забрудненого довкілля.

Розкрито умови подолання екологічних криз як праксеологічної засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства та проаналізовано антропогенний вплив на природні екосистеми. У теоретичному плані – це антропоекологія - наука про взаємодію людини та екосередовища (природного і соціального), яка свідчить, що вивчення структури, функціонування і розвитку антропогенної взаємодії – важлива передумова оптимізації і гармонізації природного середовища та подолання екологічних криз, що приведе до екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства. Загрози економічній безпеці – це явища, процеси, дії, що приводять до руйнації та деградації господарства країни, пониження життєвого рівня населення, втрати країною економічної самостійності, деградація її індустріального і технологічного потенціалу, криміналізація господарського життя, економічна дезінтеграція. Декларація тисячоліття – документ надзвичайної ваги, що був прийнятий Асамблеєю ООН 8 вересня 2000 р. при участі голів держав і урядів країн - членів ООН, які заявили про свою повагу до природи та загального обов'язку з управління глобальним економічним і соціальним розвитком, в основі якого протидія екологічним кризам та антропогенному впливу на природні екосистеми та забезпечення збалансованого сталого розвитку.

13. *Розроблено напрями модернізації парадигми екологічної освіти України як основи державної екобезпечної політики трансформаційного суспільства*, в основі якого парадигма екологічної освіти України, як елемент гармонійного розвитку держави, що набуває сьогодні ваги важливого державного документа, так як модернізаційні процеси мають низьку

ефективність. Екологічне виховання та інформування населення, підготовка висококваліфікованих фахівців названі в програмних документах найвизначнішого міжнародного форуму XX ст. в Ріо-де-Жанейро (1992), присвячених пошуку засобів та інструментів здійснення гармонійного і збалансованого екологічного розвитку. В основі парадигми екологічної освіти трансформаційного суспільства - збалансовано-гуманістичний тип розвитку суспільства з врахуванням інтересів майбутніх поколінь, орієнтація на всебічний розвиток особистості та культивування біосфери, подолання деструкції об'єктів природи, оточуючого середовища та формування управлінських механізмів, які зможуть впливати на виникнення нових ефективних структур стабільного розвитку соціуму.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у публікаціях автора:

Монографія:

1. Попова І.В. Освіта у структурі екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства: філософсько-світоглядний аспект: монографія / І. В.Попова. – К.: НАДУ, 2015. – 362 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Попова І.В. Правова палітра екобезпечного розвитку / І. В. Попова // Мультиверсум. Філософський альманах. Зб.наук.праць. Випуск 4 – 5 (132 – 133). – К., 2014. – С.107 – 115.

3. Попова І. В. Основні характеристики трансформаційного суспільства як середовища екобезпечного розвитку / І. В. Попова // Мультиверсум. Філософський альманах. Зб.наук.праць. – Випуск 10 (138) – К., 2014. – С. 36 – 45.

4. Попова І. В. Екологічна свідомість і культура як чинники екобезпечного розвитку суспільства / І. В. Попова // Нова парадигма: журнал наукових праць. – Випуск 124. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. - С. 80 – 86.

5. Попова І.В. Впровадження спеціальної екологічної освіти – соціальне завдання модернізації освітнього процесу / І. В. Попова // Мультиверсум . Філософський альманах. Зб.наук.праць. – Випуск 3 - 4 (141-142). – К., 2015. – С.147 - 157.

6. Попова І. В. Трансформаційне суспільство як середовище екобезпечного розвитку / І. В. Попова // Нова парадигма: журнал наукових праць. – Випуск 126. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – С. 15 – 25.

7. Попова І. В. Формування філософії сталого розвитку як засада розгортання екологічної освіти / І. В. Попова // Нова парадигма: журнал наукових праць. – Випуск 127. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – С.10 - 17.

8. Попова І. В. Формування екологічної свідомості студентів вищих навчальних закладів / І. В. Попова // Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – № 2. – С. 89 – 94.

9. Попова І. В. Культурні засади і правове забезпечення екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства / І. В. Попова // Політологічний вісник. Зб. наук. праць. – Випуск 77. - К.: ВАДЕКС, 2015. – С. 123 – 136.

10. Попова І. В. Міжнародні домовленості щодо екологічної освіти і виховання для сталого розвитку / І. В. Попова // Політологічний вісник. Зб. наук. праць. – Випуск 78. – К.: ВАДЕКС, 2015. – С. 193 – 202.

11. Попова І. В. Особливості реалізації екологічної безпеки в системі ринкових відносин / І. В. Попова // Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць. - Випуск 89 (№10). – К., 2014. – С. 328 – 333.

12. Попова І. В. Формування екологічної свідомості в сучасній загальноосвітній школі / І. В. Попова // Політологічний вісник. Зб. наук. праць. – Випуск 79. – К.: ВАДЕКС, 2015– С. 237 – 248.

13. Попова І. В. Суперечності екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства / І. В. Попова // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Вид-во «Гілея», 2015. – Випуск 94. – С.233-237.

14. Попова І. В. Основні риси екологічно спрямованої освіти / І. В. Попова // Гілея: науковий вісник. Зб. Наук. праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Вид-во «Гілея», 2015. – Випуск 96. – С. 358-363.

15. Попова І. В. Проблеми розвитку екологічної свідомості доби індустріалізму / І. В. Попова // Гілея: науковий вісник. Зб. наук. праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Вид-во «Гілея», 2015. – Випуск 97. – С.252-255.

16. Попова І. В. Екзистенційний аспект екологічного виховання особистості в контексті її соціалізації / І. В. Попова // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015. – Випуск 102. – С.256-260.

17. Попова І. В. Суперечності екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства / І. В. Попова // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 7. Культурологія. Релігієзнавство. Філософія: Зб. наук. праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. – Випуск 33 (46). – С. 222 - 228.

18. Попова І. В. Формирование культуры экобезопасного развития / И. В. Попова // «Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії»: зб. наук. праць / Гол. ред. В.Г.Воронкова. – Запоріжжя: ЗДІА, 2015. – Випуск 62.– С. 13–23.

19. Попова І. В. Сутність і теоретичні моделі екобезпечного розвитку суспільства / І. В. Попова // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» Зб. наук. праць. Педагогіка. Психологія. Філософія. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Випуск 36. – С. 273 – 285.

20. Попова І. В. Поняття і структура екологічного виховання особистості в системі виховної діяльності / І. В. Попова // Філософія.– Харків: ХНПУ, 2016. – Випуск 46 (частина 1). – С.151-165.

Статті в іноземних наукових виданнях та виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз:

21. Попова І. В. Мировоззренческие аспекты информационного обеспечения формирования экологического сознания общества//Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015. – Вип. 100. – С.165-171.

22. Попова І. В. Сутність та основні напрямки інформаційного забезпечення формування екологічної свідомості суспільства / І. В. Попова // Гілея. Науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2015.– Випуск 101 (10) – С. 327 – 331.

23. Попова И. В. Роль государственных и общественных институтовв экологическом воспитании личности / И. В. Попова // Труды молодых ученых. Азербайджан, Баку, 2015, № 12. – С.91-94.

24. Попова І. В. Екобезпечний розвиток українського суспільства / І. В. Попова //«Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії»: зб. наук. праць / Гол. ред. В. Г.Воронкової. – Запоріжжя, ЗДІА, 2015.– Випуск 63.– С.147-157.

АНОТАЦІЇ

Попова І. В. Освітня парадигма екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. - Київ, 2016.

В дисертації розкрито концептуалізацію екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства, проаналізовано теоретико-методологічні засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства; представлено концептуалізацію освітньої парадигми екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства у проблемному полі модернізації освіти ХХІ століття; розроблено екологічні стандарти розвитку освіти трансформаційного суспільства в контексті компаративного аналізу та імплементації зарубіжного досвіду екобезпечної освіти у вітчизняний освітній простір; виявлено освітньо-культурні виміри та механізми інформаційного забезпечення екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства та організаційно-правові засади екобезпечного розвитку трансформаційного суспільства. В дисертації проаналізовано чинники детермінації трансформаційного суспільства та розроблено понятійно-категоріальний апарат трансформаційного суспільства середовища екобезпечного сталого розвитку; на основі обраного методологічного інструментарію визначено методологічні засади екобезпечного

розвитку трансформаційного суспільства та виявлено специфіку екологічної проблематики в індустріальному суспільстві, її вплив на формування освітньої парадигми екобезпечного розвитку; розкрито місце і роль екологізації освітнього процесу як головне завдання модернізації освіти XXI століття. В дисертації з'ясовано міжнародні виміри стратегії освіти сталого розвитку суспільства в контексті екологічної політики та здійснити компаративний аналіз міжнародних та національних освітніх стандартів екобезпечного сталого розвитку у напрямі гармонізації відносин «людина-природа»; проаналізовано екологічні стандарти як необхідну умову імплементації зарубіжного досвіду освіти екобезпечного розвитку у вітчизняний освітній простір; обґрунтовано значення екологічної освіти для процесу формування культури екобезпечного розвитку суспільства та виявити місце і роль екологічного виховання в системі освітньої діяльності як чинника цивілізаційного розвитку суспільства. Розроблено напрями модернізації парадигми екологічної освіти України як основи державної екобезпечної політики трансформаційного суспільства. Доведено, що від системи освіти залежать можливості її впливу на духовні та етичні пріоритети держави і особи, а це, в свою чергу, потребує вироблення стратегії стабільного суспільного розвитку.

Ключові слова: освітня парадигма, екобезпечний розвиток, екологічна освіта, трансформаційне суспільство, модернізація екологічної освіти, екологічні стандарти, механізми інформаційного забезпечення, екобезпечний сталий розвиток, екологічне виховання, екологічна культура, міжнародні освітні стандарти, культура екобезпечного сталого розвитку, екологічне право, екобезпечна політика.

Попова И.В. Образовательная парадигма экобезопасного развития трансформационного общества.- Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора философских наук по специальности 09.00.10 – философия образования. - Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова.- Киев, 2016.

В диссертации раскрыта концептуализация образовательной парадигмы экобезопасного развития трансформационного общества, для чего проанализированы теоретико-методологические основания экобезопасного развития трансформационного общества; представлена концептуализация образовательной парадигмы экобезопасного развития трансформационного общества в проблемном поле модернизации образования XXI века; разработаны экологические стандарты развития образования трансформационного общества в контексте компаративного анализа и имплементации зарубежного опыта экобезопасного образования в отечественное образовательное пространство; выявлены образовательно-культурные измерения и механизмы информационного обеспечения экобезопасного развития и организационно-правовые основания экобезопасного развития трансформационного общества. В диссертации

проанализированы факторы детерминации трансформационного общества и разработан понятийно-категориальный аппарат трансформационного общества как среды эко безопасного устойчивого развития; на основе методологического инструментария определены методологические основания эко безопасного развития трансформационного общества и выявлена специфика экологической проблематики в индустриальном обществе, ее влияние на формирование образовательной парадигмы экобезопасного развития; раскрыты место и роль экологизации образовательного процесса как главного задания модернизации образования XXI века. В диссертации также определены международные измерения стратегии образования устойчивого развития общества в контексте экологической политики и осуществлен компаративный анализ международных и национальных образовательных стандартов экобезопасного устойчивого развития в направлении гармонизации отношений «человек-природа»; проанализированы экологические стандарты как необходимое условие имплементации зарубежного опыта экобезопасного развития в отечественное образовательное пространство; обосновано значение экологического образования для процесса формирования культуры экобезопасного развития общества и выявлено место и роль экологического воспитания в системе образовательной деятельности как фактора цивилизационного развития общества. Разработаны направления модернизации парадигмы экологического образования Украины как основы государственной экобезопасной политики трансформационного общества. Доказано, что от системы образования зависят возможности ее влияния на духовные и этические приоритеты государства и личности, а это, в свою очередь, требует разработки стратегии экобезопасного устойчивого общественного развития.

Ключевые слова: образовательная парадигма, экобезопасное развитие, трансформационное общество, модернизация экологического образования, экологические стандарты, механизм информационного обеспечения, экобезопасное устойчивое развитие, экологическое воспитание, экологическая культура, международные образовательные стандарты, культура экобезопасного устойчивого развития, экологическое право, экобезопасная политика.

Popova I.V. Educational paradigm of ecosafety development of transformational society.

The dissertation for the degree of Doctor of Philosophy on specialty 09.00.10 – philosophy of education. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2016.

The conceptualization of ecosafety development of transformational society was disclosed in the dissertation. For this purpose theoretical and methodological foundations of ecosafety development of transformational society were analyzed; author presented a conceptualization of educational paradigm of ecosafety development of transformational society in the troubled field of education modernization of XXI century; it was developed the environmental standards of

education of transformational society in the context of comparative analysis and implementation of international experience of ecosafety education in the domestic educational space; it was found the educational and cultural measurements and mechanisms of information provision of ecosafety development of transformational society and organizational and legal principles of ecosafety development of transformational society.

In the dissertation was analyzed factors of the determination of the transformational society and was developed conceptual and categorical apparatus of the transformational society as an environment of ecosafety sustainable development. Based on the selected methodological toolkit the methodological principles of ecosafety development of transformational society and revealed specifics of ecological problems in industrial society were identified. One's influence on the formation of educational paradigm of ecosafety development was discovered. The place and role of greening educational process as the main task of modernizing education of XXI century were discovered. In the dissertation international measurements strategy of education sustainable development of society in the context of environmental policy was found out. The comparative analysis of international and national educational standards of ecosafety sustainable development in the direction of harmonization of relations «man-nature» was made. The environmental standards as a necessary condition for the implementation of international experience of education of ecosafety development in the domestic educational space was analyzed. It was proved value of environmental education for the process of creating a culture of ecosafety society development and it was discovered the place and role of environmental education in the system of educational activities as a factor of civilized society development. To identify the specific environmental issues the directions of forming of ecological culture as a factor of ecosafety sustainable development based on the principles of co-evolution (noosphere) have been identified. The mechanism of information support and management of the processes of ecosafety development of transformational society and instruments of state regulation of ecosafety development of Ukraine as organizational and legal basis for the formation of environmental responsibility were formed. The essence of environmental law and its role in ecosafety development of moral and axiological foundations of transformational society and terms of overcoming environmental crises as a praxeological principles of ecosafety development of transformational society was revealed. The direction of modernization of environmental education paradigm in Ukraine as the basis of state ecosafety policy of transformational society was developed. It was proved that from the system of education depends from possibility of its influence on spiritual and ethical priorities of the state and the individual, and this, in turn, needs in developing of strategy of stable social development. It was proved that environmental safety in Ukraine becomes a problem which needs of immediate solution, that's why the mobilization must be complete and comprehensive, especially in part of mobilizing of consciousness the environmental component should be considered as a principle of social and individual behavior of every citizen. And for this purpose educational

paradigm of of ecosafety development of transformational society, which is based on ecological education, ecological policy, ecological culture should be formed.

Keywords: educational paradigm, ecosafety development, ecological (environmental) education, transformational society, modernization of environmental education, environmental standards, mechanisms of information provision, ecosafety sustainable development, ecological education, ecological culture, international educational standards, culture of ecosafety sustainable development, environmental law, ecosafety policy.